

درس خارج فقه استاد هادی عباسی خراسانی

جلسه دوم، ۲۳ شهریور ۱۳۹۹

موضوع: مسائل مستحدثه / مسائل بورس / نمونه‌هایی از مسائل مستحدثه

1- بحث اخلاقی

از رسول مکرم اسلام صلی الله علیه و آله در امالی مفید و بحار نقل شده است:

أَلْزَمُوا مَوَدَّتَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ [1].

حدیث طولانی است بخشی که مورد نیاز است عرض می‌شود.

مودت و محبت ما را لازمه کار خود بدانید. و اللازم لکم لاحق [2].

1.1- فرق بین مودت با محبت

مودت فوق محبت است. محبت دوستی مقدماتی است ولی مودت دوستی نهایی است. محبتی که انسان برای آن هزینه کند. مودت اخص از محبت است. همانی که فرمود: ﴿قُلْ لَا اسئلكم اجرا الا المودة فی القربی﴾ [3].

ملازم مودت ما باشید. مودت ابراز علمی و عملی محبت است.

1.2- معرفت به اهل بیت علیهم السلام شرط قبولی اعمال

در ادامه فرمایش ایشان هست که فرمودند:

«فإنه من لقي الله وهو يحبنا دخل الجنة بشفاعتنا، والذي نفسي بيده لا ينتفع عبد بعمله إلا بمعرفتنا [4].»

قسم به کسی که جان من در اختیار اوست هیچ عبدی منتفع به کارش نمی‌شود مگر به معرفت ما.

می‌توانیم این حرف را بزنییم که مودت معرفت می‌آورد و معرفت شخصیت می‌آورد.

تأملی که در این حدیث هست و مورد تفکران قرار گیرد این است که سعی کنیم با مودت حرکت کنیم تا با معرفت باشیم و ان شاء الله با شخصیت باشیم. شخصیتی که با مودت و معرفت همراه شود شخصیت مورد نظر پیامبر و اهل بیت علیهم السلام است. ان شاء الله چنین توفیقی داشته باشیم.

2- خلاصه جلسه گذشته

تعریف مسائل مستحدثه را گفتیم. موضوعات جدیدی که برای احکام به وجود می‌آید چه موضوعاتی که بوده و با این خصوصیت نبوده است و یا موضوعاتی که اصلاً وجود نداشته است. در جلسه گذشته و در درس تفسیر هم گفتیم آنچه ما از آیات الهی برداشت می‌کنیم که آیات الهی آیات ماندنی هستند، آیات جهانی است.

ما با دلیل عقلی در مباحث معرفتی ثابت کردیم که یجب علی کل مکلف بوجوب عقلی نه شرعی. همه مکلفین باید اعتقاد و اعتماد داشته باشند که دین اسلام همگانی و جهانی است.

3- شواهد قرآنی بر جهانی بودن دین اسلام

(1) در سوره انعام که از سوره‌هایی است که جمله واحده آمده خداوند می‌فرماید: ﴿ان هو الا ذکری للعالمین﴾ [5].

این دین و قرآن ذکری برای همه عالمیان است. احکام اسلام منطقه‌ای نیست. از خصلت‌های آن این است که نباید تغییر کند.

(2) در سوره اعراف دارد:

﴿قل یا ایها الناس انی رسول الله الیکم جمیعاً﴾ [6]. رسالت همگانی است و دین همه‌جایی است مانند قرآن. ارسال حضرت برای همه عالمین است.

(3) ﴿و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین﴾ [7]. جهان‌شمولی و جاودانگی از خصلت‌های این دین است.

(4) فرقان سوره تربیتی قرآن است در آن می‌فرماید: ﴿تبارک الذی نزل الفرقان لعبده لیکون للعالمین نذیراً﴾ [8].

هم بشیر است و هم نذیر. تخویف هم دارد. ﴿و ما ارسلناک الا مبشراً و نذیراً﴾ [9]. در یک دستش قانون و در یک دستش وسیله اجرای قانون.

(5) ﴿و ما ارسلناک الا کافه للناس بشیراً و نذیراً﴾ [10].

آیات الهی به لحاظ آیات الهی و احکام هیچ تغییری ندارد و جاودانی است. به لحاظ موضوعات این آیات و احکام شاید متغیر باشند. بحث ما در همین متغیرات است. مسائل مستحدثه یعنی مسائلی که جدید به وجود آمده یا موضوعاً یا قیوداً.

4- نمونه‌هایی از مسائل مستحدثه

نمونه‌هایی از مسائل مستحدثه عرض می‌کنیم:

در شئون مختلف پزشکی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جهات مختلف هست.

4.1- مسأله تشریح بدن میت

از سؤالات علم جدید این است که تشریح چه حکمی دارد. دانشجوی پزشکی که می‌خواهد در پزشکی نظریه داشته باشد می‌تواند تشریح کند؟ فرع بر مثله کردن بدن است. قلب و کلیه و ابزار بدن را تحلیل کنند. چنین اجازهای هست؟ داریم ایاکم و المثلة و لو بالکلب العقور [11]. بدن سگ بیابانی را هم تکه تکه نکنید. سگ مزاحم را هم انسان نمی‌تواند تکه تکه کند.

آیا ما مجاز هستیم یا خیر؟ اینها را بعد از بورس خواهیم داشت ان شاء الله.

4.2- مسأله پیوند اعضا

بحث دیگر اینکه پیوند اعضا رایج است. آیا جایز است یا خیر؟ حکم میته دارد یا خیر؟ عضو از بدن جدا شود مردار است. خرید و فروش مردار جایز است یا خیر؟ ثمنش سحت است یا خیر؟ کدام مردار؟ در بدن جدید هم نجس است؟ جزو بدن شد دیگر حی است و مردار نیست.

دستی را با دیگری پیوند زدند. خرید و فروشش جایز است یا خیر؟ حکم میته دارد یا خیر؟

4.3- مسأله لقاح مصنوعی و رحم اجاره‌ای

یکی از بحث‌های سنگین این لقاح مصنوعی است. چقدر جایز است؟ اجاره رحم مشروعیت دارد یا خیر؟ تلقیح نطفه غیر اشکال دارد یا خیر؟ به ابواب مختلفی هم ارتباط دارد. بحث ارث، بحث محرمیت، بحث رضاع و مانند آن.

در لقاح مصنوعی اگر لازم‌هاش لمس بدن نا محرم باشد چه حکمی دارد؟

این مباحث در سابق نبود.

4.4- مسأله تزریق خون

یکی دیگر از مسائل که در فقه کرونا هم گفتیم تزریق خون است. بیع دم جایز است یا خیر؟ در مبانی جواب دادیم که خرید و فروش آن چون برای منفعت محله است اشکالی ندارد.

تزریق خون اجنبی چه حکمی دارد؟ خون مرد به زن یا بر عکس یا کافر به مسلمان و بر عکس.

4.5-مسأله کنترل نسل

بحثی که سالیانی است جزو مسائل جدید است و باید بحث شود بحث افزایش نسل یا کنترل جمعیت است. می‌توانیم عده‌ای را دعوت کنیم کنترل نسل داشته باشند. ﴿و امددناکم باموال و بنین﴾ [12]. شما را مدد می‌کنیم بروید سراغ فرزند.

4.6-مسأله خرید و فروش یا اهدای عضو

بحث دیگر اینکه آیا خرید و فروش اعضای شخص جایز هست یا خیر؟ اهدای عضو جایز هست یا خیر؟ اهدا بعد از مرگ است و قرارداد قبل از مرگ است. قرارداد می‌بندد در چیزی که هنوز حق تصرف ندارد. تصرف بعد از مرگ چگونه؟ کسانی که مرگ مغزی می‌شوند و اعضا را خرید و فروش می‌کنند. گاهی زنده نگه داشتن دیگران است. اینها چالش‌های فقهی نیست. فقه ما هیچ‌گونه چالش ندارد. فقه مسائل کلی دارد و چالش برای جزئیات است.

4.7-مسأله سقط جنین ناقص الخلقه

مدتی پیش سؤال کردند که جنینی است پزشک‌ها با سونوگرافی رسیدند ناقص الخلقه است. اگر متولد شود والدین و جامعه و خودش اسیر می‌شود. مجاز به سقط هستیم یا خیر؟ اگر سقط شود راجع به دیه بر عهده چه کسی است؟ طبیب یا والدین یا کسانی که پیشنهاد کردند. چقدر می‌توان به سونوگرافی با توجه به خطاها اعتماد کرد؟

4.8-مسأله تغییر جنسیت

موضوع دیگر که رواج هم یافته تغییر جنسیت است. تا چقدر مجاز است. ما خنثی در فقه داریم و خنثای مشکله. طب جدید خنثای مشکله را حل کرده است. فقه از علم کمک بگیرد. این بحث از مباحث پرگفتگوی فقه است.

4.9-مسأله نماز و جهت قبله در قطبین و فضا

مسائل عبادی هم بحث مستحدثه دارد. قبلا سفر به قطب جنوب و شمال ممکن نبود و منتفی بود. ائمه علیهم السلام به علم امامت می‌دانستند ولی مردم نپرسیدند و جواب هم ندادند. در سفرهای فضایی وقت و نماز چه می‌شود؟

4.10-مسأله سفر با وسایل سریع السیر

حکم سفر با لوازم سریع السیر چیست؟ خستگی مهم است یا مسافت یا زمان؟ برخی فقها می‌گفتند اگر با لوازم سریع سفر کند زمان مطرح است نه مسافت. قصر و اتمام به زمان سفر است. اگر ده دقیقه می‌رود به جایی که مسافت زمینی زیادی است دیگر با هواپیما رفتن انسان ممکن است مسافر نشود.

4.11-مسأله تزریق آمیول یا مصرف اسپری تنفسی برای روزه‌دار

در روزه هم مسائل مستحدثه زیاد است. تزریق آمپول‌های خوراکی به روزه‌دار چه حکمی دارد؟ یا باید از دهان باشد و مبطل نیست.

یا کسی مثلاً روزه‌دار است و با قورت دادن بخار تقویتی تقویت شود؛ برای تنفس و مانند آن که از گلو هم پایین می‌رود.

4.12-مسأله قرص پیشگیری از عادت ماهیانه در ماه رمضان

مثلاً مباحث دیگری که مطرح است در روزه خانم‌ها، می‌تواند از قرص استفاده کند و جلوی خون‌ریزی ماهیانه را بگیرد؟ اگر روزی خون دید جزو عادت است یا خیر؟

4.13-مسأله سفر عمودی به فضا

اگر کسی سفر عمودی داشت نه افقی سفر هوایی داشت مسافر است یا خیر؟ سفینه حرکت کرد و عمودی کیلومترها رفت مسافر است یا خیر؟

4.14-مسأله رؤیت هلال با چشم مسلح

بحث دیگر بحث رؤیت هلال است که با دستگاه جدید رؤیت حساب می‌شود یا خیر؟ فرمودند ماه را دیدید افطار کنید [13]. زمان‌های گذشته با چشم غیر مسلح بود امروز با چشم مسلح می‌شود. ما معتقدیم با چشم غیر مسلح می‌شود چون مطلق است.

4.15-مسأله معامله با چک و سفته و معاملات بانکی و بیمه

در مسائل اقتصادی از مسائل مستحدثه این است که معامله با اسکناس و چک و با کاغذهایی که رد و بدل می‌شود، چه حکمی دارد؟ می‌دانید روایاتی که داریم و نصوصی که داریم در زمان انشاء این اعتباریات نبود. از همه مهم‌تر بحث طلا و نقره و مسکوک بود. معاملات بانکی و اینترنتی همه جزو مسائل مستحدثه است. چک و سفته باید بحث شود. سرقفلی باید بحث شود. بیمه خود مسائلی دارد. از مسائل مستحدثه بحث شرکت‌ها است. این قدر تنوع دارد

که باید مصداقا مثال بزنییم. مسائل مستحدثه ثقل عظیمی از مباحث فقهی را به خود اختصاص داده است.

4.16. مسأله پیش پرداخت برای بازنشستگی و از کارافتادگی

معاملاتی که الآن رایج است این که انسان پولی پرداخت می کند برای بازنشستگی یا از کار افتادگی استفاده می کنند؛ این مشروع است یا خیر؟ منجر به غرر می شود یا خیر؟

4.17. مسأله قرعه کشی و پرداخت جوایز

از همه مهم تر بعضی چیزهایی که در عرف های بین المللی رایج است. ما فقهمان بین المللی و جهانی است چون اسلام جهانی است. معاملاتی که به اسم معامله یا قرعه کشی یا جوایز پرداخت می شود مشروع است یا خیر؟

4.18. مسأله تقسیم غنایم در عصر حاضر

زمان سابق رزمنده ها غنیمتی می گرفتند بین خود تقسیم می کردند. جنگجو حقوقش از غنیمت بود. از پر درآمدترین درآمدهای سربازان بود. هرچه سلحشورتر بود بهتر بود.

قهرمان های جهانی درآمدهای خاصی دارند آن زمان قهرمان های جنگ درآمد داشتند. تمرین می کردند. اسلام هم ابزار شرعی آن را تجویز کرده است. اسب سواری و تیراندازی را مشروع اعلام کرده است.

در سوریه و دفاع مقدس ایران، مدافعان غنایم را می توانند مصرف کنند یا باید تحویل بدهند؟ آیا جنگجو غیر از حقوق با فتح کردن جایی حقوق دیگری به او تعلق می گیرد یا خیر؟

الآن اگر هر کس برای خود بردارد هرج و مرج می شود یا خیر؟

4.19. مسأله مالکیت معنوی مانند حق تألیف

از مباحث حوزوی خودمان اینکه آیا حق تألیف شرعیت دارد یا خیر؟

اختراع و اکتشافی کرده است فرد مثلا در بیماری منحوس کرونا واکسن مطرح است و کسی واکسن را با قیمت گزاف عرضه می کند مشروعیت دارد یا خیر؟ مالکیت در امور معنوی هم هست یا خیر؟

4.20. مسأله مالکیت حقوقی

شخصیت‌های حقوقی مانند شخصیت‌های حقیقی هستند یا خیر؟ مالک باید انسان باشد. در برخی کشورها برای حیوانات هم ثبت مالکیت دارند. آیا اینها را هم شامل می‌شود؟
مثلا فیضیه یا حرم یا فلان کشور مالک باشد جایز است یا خیر؟

4.21-مسأله پول رهن و اجاره

از مسائل مبتلا به که طلاب درگیر هستند پول ودیعه‌ای است که برای اجاره می‌دهند. در بنگاه راحت می‌گوید فرد که یا این قدر پول نقدی بده یا این قدر اجاره بده.
یک پله بالاتر در صورتی که پولی در کنار اجاره بود منفعت جایز است یا ربا است؟

4.22-مسأله ذبح شرعی با دستگاه

در کشتارگاه‌ها ذبح با دستگاه جایز است یا خیر؟
در آن واحد چند حیوان را با هم ذبح کند شرعی است یا خیر؟

4.23-مسأله غسل اموات با دستگاه

در کرونا اول نسبت به جنازه‌ها حساسیت بود ولی الآن فهمیدند از جنازه کمتر منتقل می‌شود و بیشتر تنفس است. اگر روزی با دستگاه قرار شد غسل دهند و دستگاه میت را تکان می‌دهد و آب کافور و آب سدر و آب خالص را انجام می‌دهد شرعی است یا خیر؟ گفتند در برخی جاهای ایران در حال ساخت هستند. ما گفتیم اشکال ندارد. در آن روایات هست که میتی را گذاشتند زیر باران و شخصی او را جابه جا می‌کند فرمودند صحیح است [14]. آنجا میت را شخص جابه جا می‌کند این را دستگاه. باید با شرایط باشد دکمه را با آداب بزنند. خود مقارنت افراد حی به عنوان غسل میت و واجب کفایی باید رعایت شود.

4.24-مسأله احداث خیابان در ملک دیگران

بحث دیگر خیابان کشیده می‌شود و خانه‌هایی خراب می‌شود می‌توانند این کار را کنند؟ آیا ضامن هستند یا خیر؟

4.25-مسأله بورس

از جمله مباحث بحث بورس است. معاملاتی دارد نه فقط یک نوع معامله. بازار آشفته‌ای است که باید فروع مختلفه‌اش بحث شود.

برخی جنبه‌های بورس افزایش ثروت یا کاهش منجز به غرر می‌شود یا خیر؟

ان شاء الله روش‌های اجتهادی را می‌گوییم. در کرونا هم گفتیم. چگونه بحث‌های جدید را استنباط کنیم؟

[1] بحار الأنوار - ط دارالاحیاء التراث، العلامة المجلسي، ج ۲۷، ص ۹۱.

[2] من لا يحضره الفقيه، الشيخ الصدوق، ج ۲، ص ۶۱۲.

[3] شوری/سوره ۴۲، آیه ۲۳.

[4] الأمالی، الشيخ المفید، ج ۱، ص ۱۳.

[5] انعام/سوره ۶، آیه ۹۰.

[6] اعراف/سوره ۷، آیه ۱۵۸.

[7] انبیاء/سوره ۲۱، آیه ۱۰۷.

[8] فرقان/سوره ۲۵، آیه ۱.

[9] کهف/سوره ۱۸، آیه ۱۰۵.

[10] سبأ/سوره ۳۴، آیه ۲۸.

[11] كشف الغمة في معرفة الأئمة، المحدث الإربلي، ج ۱، ص ۴۱۳.

[12] اسراء/سوره ۱۷، آیه ۶.

[13] الإستنبصار، الشيخ الطوسي، ج ۲، ص ۶۴.

[14] وسائل الشیعه، الشيخ الحر العاملي، ج ۱، ص ۵۰۴، ابواب جنابت، ب ۲۶، ح ۱۰، ط

اسلامیه.